

© Miguel Lorenzo

Pel setembre de 2006, Benet XVI va pronunciar una homília a Ratisbona (Alemanya) que no va estar exempta de polèmica. La seua tesi defensava que la raó humana, si no procedeix de la raó creadora, esdevé un resultat casual de l'evolució, i per tant, manca de raó. A la imatge, Benet XVI durant l'Encontre Mundial de les Famílies celebrat a València el juliol del 2006.

EVOLUCIÓ I CREACIÓ EN L'ÀMBIT CATÒLIC A TRAVÉS DE LA PREMSA

José Antonio Díaz Rojo

EVOLUTION AND CREATION IN A CATHOLIC CONTEXT SEEN THROUGH THE PRESS.

IN THIS ARTICLE THE AUTHOR ANALYSES JOURNALISTIC TEXTS THAT REFER TO THE "EVOLUTION VERSUS CREATION DEBATE" IN A CATHOLIC SENSE, MAINLY FOCUSING TWO ISSUES: THE POLEMIC AROUSED BY CHRISTOPH SCHÖNBORN'S ARTICLE, PUBLISHED IN 2005, AND THE NEWS OF THE HOMILY GIVEN BY BENEDICT XVI IN RATISBONA (GERMANY) IN 2006.

El debat entre evolució biològica i creació és molt present en els mitjans de comunicació de masses a través de tota mena de textos. Fins mitjan juliol del 2005 la informació periodística sobre el tema es referia principalment a la controvèrsia entre teoria de l'evolució, creacionisme protestant i disseny intel·ligent als Estats Units. A partir d'aquella data, i arran d'un polèmic article del cardenal austríac Christoph Schönborn, el debat es va ampliar a l'àmbit catòlic, on semblava que estava definitivament tancat. Una vegada reoberta la controvèrsia, la premsa mundial se'n va fer ressò recollint els punts de vista de científics, filòsofs i teòlegs.

Al llarg d'aquest article analitzarem una mostra de textos periodístics sobre evolució i creació, centrats en dos episodis protagonitzats per representants de la jerarquia catòlica: l'esmentat article del cardenal Schönborn de 2005 (que posteriorment ha estat parcialment matisat pel mateix autor, davant les crítiques rebudes) i l'homília de Benet XVI en l'esplanada d'Isling (Ratisbona, Alemanya) el 2006. Són dos casos molt significatius de com s'aborda una qüestió tan espinosa en la premsa.

Per centrar l'anàlisi, convé en primer lloc diferenciar entre evolució, teoria de l'evolució i evolucionismes. Per a la ciència, l'evolució és un fet, és a dir, un fenomen real i provat científicament, sobre el qual hi ha un grau de certesa semblant al que existeix sobre els moviments terrestres o la gravetat de la Terra. Per evolució s'entén el procés de transformació de les espècies per mitjà de canvis en les successives generacions. D'altra banda, la teoria de l'evolució és el conjunt de coneixements científics que expliquen els

mecanismes naturals del procés evolutiu. Actualment rep el nom de teoria sintètica de l'evolució (síntesi de la genètica, la sistemàtica i la paleontologia) o neodarwinisme, i sosté els principis d'ascendència comuna i de selecció natural. Finalment, els evolucionismes són les interpretacions filosòfiques de l'evolució. Hi ha un evolucionisme materialista, que nega l'acció divina en el procés evolutiu, i un evolucionisme teista, que defensa la intervenció de Déu en l'evolució, com a part de la creació. Així, convé distingir entre el fet de l'evolució, la teoria científica que explica aquest fet (ciència) i les doctrines filosòfiques que interpreten i donen un significat a l'evolució (filosofia i teologia).

«JOAN PAU II SOSTENIA QUE NO HI HAVIA OPOSICIÓ ENTRE L'EVOLUCIÓ I LA DOCTRINA DE LA FE SOBRE L'HOMME»

■ L'ARTICLE DEL CARDENAL CHRISTOPH SCHÖNBORN

El cardenal Christoph Schönborn, arquebisbe de Viena i un dels prelats més destacats de l'Església Catòlica, va publicar en *The New York Times* (7-7-2005) un article amb el títol de «Finding Design in Nature» ("La troballa del disseny en la naturalesa"). L'article, en què es valorava no gaire positivament un missatge de Joan

Pau II de 1996, va veure la llum només tres mesos després de la defunció del Papa polonès. El text era una reacció —encara que no una resposta o rèplica directa— a un article del físic nord-americà Lawrence M. Krauss publicat en el mateix diari el 17 de maig del 2005. En ell, el científic celebra la posició de l'Església Catòlica, que «aparentment no té problemes amb la noció d'evolució tal com és estudiada actualment pels biòlegs», i recorda que els papes de la segona meitat del segle xx

A dalt, el cardenal Christoph Schönborn, arquebisbe de Viena, autor del polèmic article publicat al *New York Times* que semblava reobrir el debat entre Església i teoria de l'evolució.

A la dreta, el llibre *Schöpfung und Evolution* recull les actes de la trobada entre Benet XVI i els seus antics alumnes l'estiu de 2006, on també participaren el cardenal Christoph Schönborn, el filòsof Robert Spaeman, el jesuïta Paul Erbrich i el president de l'Acadèmica Austríaca de la Ciència, Peter Schuster.

«SCHÖNBORN DEFENSA QUE EL DISSENY FORMA PART DE LA DOCTRINA TRADICIONAL DE L'ESGLÉSIA»

«han refermat que el procés de l'evolució de cap manera viola els ensenyaments de l'Església».

Schönborn, per la seua banda, sosté en l'article que no és cert que l'Església Catòlica haja acceptat el «neodarwinisme» (que el cardenal titlla de «dogma») ni que la teoria neodarwinista siga compatible amb la fe cristiana. Expressat en aquests termes, l'arquebisbe vienès estava rebutjant la teoria científica de l'evolució. Per al cardenal austríac, el neodarwinisme és una teoria que defensa que l'evolució és un «procés no dirigit ni planejat de mutacions aleatòries i selecció natural».

Aquesta forma d'interpretar la teoria científica neodarwinista ha merescut les crítiques d'alguns científics. Segons el físic Stephen M. Barr (2005), l'arquebisbe de Viena empra en la seua definició els termes «no guiat» i «no planejat», que són conceptes teològics, i els mescla amb els conceptes científics de «mutació aleatòria» (atzar estadístic) i «selecció natural». Per a aquest autor, el terme «atzar» en ciència no posseeix el mateix significat que en filosofia. Per als científics *atzar* significa “no correlacionat”, i no és sinònim de “no guiat” o “no planejat”. Aquesta interpretació la comparteix el físic Alec MacAndrew, per a qui “atzar” en ciència pot significar “no predicible”, “no determinístic”, “no diri-

git en termes d'un particular resultat” o “no correlacionat”, però no el sentit amb què el cardenal empra el terme en l'article. Per a MacAndrew, la comprensió de Schönborn de l'atzar en el neodarwinisme és «horribly muddled» (“horriblement confusa”).

L'arquebisbe afirma també que les paraules de Joan Pau II pronunciades en un missatge de 1996 –que el cardenal qualifica de «vague i sense importància»– proclamant que l'evolució és més que una hipòtesi, han fet creure erròniament als neodarwinistes que l'Església

accepta la seua teoria evolutiva. Amb la intenció d'aclarir l'autèntica posició de Joan Pau II, el cardenal vienès reproduceix unes cites del papa Wojtila extretes d'un discurs de 1985, que, segons Schönborn, contenen el «vertader ensenyament» papal. Comença amb un fragment en què el Papa defensa una finalitat en l'evolució que dirigeix els éssers vius en una direcció de la qual ells no són responsables, i que exigeix creure en una ment creadora. En aquesta afirmació, Joan Pau II defensa un evolucionisme espiritualista o teista (evolució amb Déu).

En referir-se a l'evolució, el Papa afirma en aquest mateix paràgraf que la ciència tracta de «determinar les etapes i discernir el mecanisme» del dit procés. Joan Pau II, doncs, diferencia entre etapes i mecanisme (ciència) i finalitat (filosofia i teologia).

A continuació, Schönborn insereix un altre fragment del discurs de 1985 en què Joan Pau II critica que s'al·leguen el «poder de l'atzar o dels mecanismes apropiats de l'assumpte» contra l'existència de Déu. Amb això, l'anterior Papa sembla rebutjar que els mecanismes naturals de l'evolució s'apliquen com a prova de la inexistència d'un Déu creador. Aquesta idea queda més clara en un altre fragment, citat per Schönborn, en què Joan Pau II proclama que la veritat de la fe és oposada a les «teories de les filosofies materialistes» que conceben l'evolució de la matèria reduïda a pur atzar i necessitat. El Papa polonès diferencia de nou filosofia i ciència, amb la pretensió de condemnar les «filosofies materialistes» basades en els mecanismes evolutius descrits per la ciència.

Són realment diferents les posicions mantingudes per Joan Pau II en els missatges de 1985 i 1996? En aquest segon discurs, el Papa defensa que «no [hi ha] oposició entre evolució i doctrina de la fe sobre l'home»

i que «la teoria de l'evolució és més que una hipòtesi» que s'ha imposat gràcies a la «convergència» d'una sèrie de descobriments, la qual cosa constitueix un «argument significatiu a favor de la teoria». Joan Pau II assegura en aquest text que l'evolució és una «teoria», és a dir, una elaboració homogènia amb els resultats de l'observació, i que hi ha diverses «teories de l'evolució», és a dir, diverses explicacions sobre el mecanisme de l'evolució; així mateix hi ha diverses «filosofies» i «lectures materialistes i reduccionistes, igual com lectures espiritualistes», i ací «el judici competeix pròpiament a la filosofia i, després, a la teologia». El Papa afirma que «les teories de l'evolució que, en funció de les filosofies en què s'inspiren, consideren que l'esperit sorgeix de les forces de la matèria viva o que es tracta d'un simple epifenomen d'aquesta matèria, són incompatibles amb la veritat sobre l'home». Així, a diferència del cardenal austríac, Joan Pau II distingeix entre els plans de la ciència, d'una banda, i de la filosofia i la teologia, d'una altra, diferenciant les seues competències i camps d'acció.

L'article de Schönborn conté més elements que donen peu a la polèmica, com és l'ús del terme *design* (disseny), ja en el mateix títol del text, que evoca el «disseny intel·ligent», moviment considerat per la comunitat científica com neocreacionista i pseudocientífic, i que rebutja l'evolució i la selecció natural en organismes complexos. El cardenal austríac sosté a més

que negar o prescindir del disseny en la biologia no és ciència, sinó «ideologia». Amb aquesta tesi, Schönborn sembla postular que la ciència, perquè siga vertadera, ha d'acceptar el concepte de disseny. L'arquebisbe al·lega que el papa Wojtila no defineix en el seu missatge de 1996 el terme «evolució», però ell mateix tampoc ofereix una definició del terme «disseny», que pot significar «ordre o regularitat», «finalitat funcional» o «intel·ligència intencional», entre altres possibles sentits.

Donada l'estreta relació entre el cardenal austríac i Benet XVI, molts van pensar que la iniciativa i el contingut de l'article signat per l'arquebisbe de Viena podrien haver estat inspirats pel mateix pontífex, a fi de donar a conèixer un possible canvi de posició de l'Església Catòlica en relació amb l'evolució. No obstant això, dos dies després de la publicació de l'article, el mateix *The New York Times* (9-7-2005) informava que havia estat Mark Ryland, llavors vicepresident del Discovery Institute (centre difusor del disseny intel·ligent), qui havia instat el cardenal a escriure l'article, a fi d'a-

clarir la posició de l'Església Catòlica sobre l'evolució, perquè, segons Ryland, «ja era temps de fer-ho». A més va manifestar que el text l'havia redactat el mateix Schönborn i que els partidaris del disseny intel·ligent estaven «molt emocionats» amb ell.

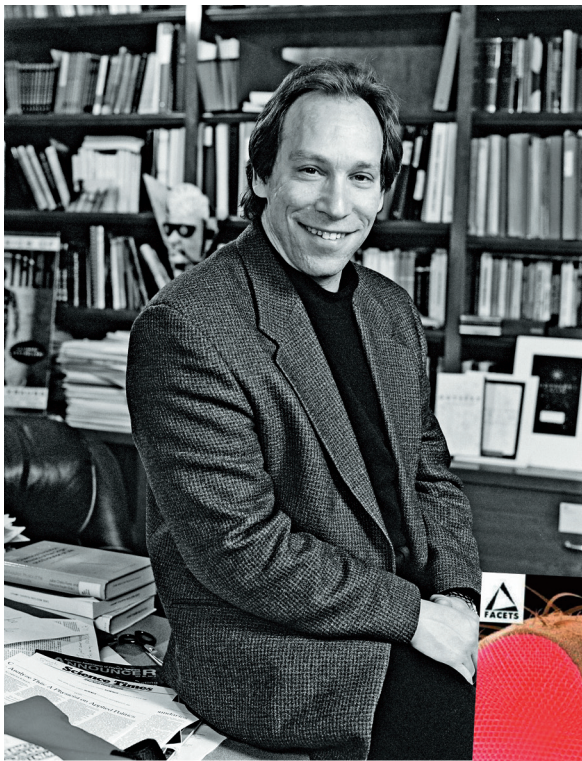
L'article de Schönborn va produir una commoció en membres de la comunitat científica, especialment en aquells que defensen la conciliació de l'evolució amb la religió catòlica. Fins el punt que de nou *The New York Times* (12-7-2005) va publicar una carta oberta dirigida al papa Benet XVI signada pel físic L. Krauss i els biòlegs F. Ayala i K. Miller. Hi recorden que Joan Pau II havia afirmat el 1996 que eren compatibles la «racionalitat científica» i els «compromisos espirituals de l'Església amb la finalitat divina i el significat a l'univers». Aquestes no van ser les paraules literals de l'anterior Papa, sinó una interpretació dels firmants de la carta.

Joan Pau II, com ja hem assenyalat, seguint Pius XII, sostenia més exactament que no hi havia oposició entre l'evolució i la doctrina de la fe sobre l'home. Així mateix, defensava que existia incompatibilitat entre la «veritat sobre l'home» i les filosofies que «consideren que l'esperit sorgeix de les forces de la matèria viva». Per tant, per a Joan Pau II, la incompatibilitat es produeix entre la fe catòlica —el que el Papa considera «la veritat sobre l'home»— i les «filosofies» materialistes.

Els científics instaven Benet XVI a aclarir la posició de l'Església Catòlica respecte a l'evolució i a refermar els postulats de Joan Pau II. El Papa no va respondre a la petició, però la publicació d'un article de l'antropòleg catòlic Fiorenzo Facchini en el periòdic de la Santa Seu *L'Osservatore Romano* (17-1-2006) va ser interpretada pels firmants de la carta com la resposta vaticana a la seua missiva. En l'article, Facchini afirma que científicament l'evolució és la clau interpretativa de la història de la vida sobre la terra; defensa la selecció natural, encara que assenyalava que no tots els científics l'accepten per a explicar la macroevolució; nega el caràcter científic del disseny intel·ligent; i finalment, denuncia la tendència d'alguns científics darwinistes a oferir una «evolució totalitzant que passa de la teoria a la ideologia, en una visió de la realitat en termes de selecció natural excloent-ne altres perspectives».

La premsa espanyola d'informació general a penes va recollir aquesta polèmica suscitada arran de l'article de Schönborn, a diferència dels mitjans de comunicació

**«PART DE LA PREMSA
CATÒLICA VA INTERPRETAR
EL SILENCI DEL PAPA
COM UN SUPORT PASSIU
A SCHÖNBORN»**

El físic Lawrence Krauss (a dalt) i els biòlegs Francisco Ayala i Kenneth Miller van adreçar una carta a Benet XVI on li recordaven la compatibilitat entre ciència i religió que temps enrere havia reconegut Joan Pau II. La carta va tenir tant de ressò que *The New York Times* i altres periòdics la van fer pública.

En l'article, el cardenal no esmenta literalment el disseny intel·ligent, sinó que es refereix al disseny. Igual com altres mitjans i experts, l'esmentat portal catòlic interpreta l'article de Schönborn com una defensa o adhesió a la doctrina del disseny intel·ligent. En el text de l'arquebisbe vienès no hi ha un suport explícit al dit moviment, però cal preguntar-se: defensa Schönborn implícitament el disseny intel·ligent en l'article? Cal assenyalar que el cardenal empra com a cites d'autoritat exclusivament documents doctrinals catòlics, sense recolzar-se en autors, tesis o conceptes (complexitat irreductible, complexitat específica o inferència de disseny) del disseny intel·ligent.

No obstant això, el terme *disseny* es fa servir vuit vegades en el text, amb desigual intenció. D'una banda, es proclama el «perenne magisteri de l'Església Catòlica sobre la realitat del disseny». Amb això, Schönborn sosté que el disseny forma part de la doctrina tradicional de l'Església. Aquesta sempre ha defensat l'existència del disseny diví, el pla diví, l'ordre de Déu o la divina providència, termes que, en efecte, guarden un relació semàntica amb disseny. D'altra banda, afirma que negar el «disseny en biologia» és «ideologia», la qual cosa implica que pretén introduir en la ciència conceptes filosòfics i religiosos no científics, com és el del disseny, tal com fan els defensors del disseny intel·ligent.

■ VA AFIRMAR EL PAPA QUE LA TEORIA DE L'EVOLUCIÓ ÉS IRRACIONAL?

catòlics, que li van prestar atenció. Com a exemple, assenyalarem una notícia que és un exemple representatiu de la interpretació que molts mitjans van donar al text del cardenal austríac. El portal d'Internet *e-diciones Catòliques* (1-8-2005) va acollir amb tant d'entusiasme l'article que afirmava en un titular: «El cardenal Schönborn defensa que l'Església condemne l'evolucionisme i propugna la teoria del disseny intel·ligent». En el text diu que eren els «sectors científics catòlics més "progressistes" els qui especialment havien arribat a creure's que l'Església Catòlica abonava l'evolucionisme darwinista». A més la notícia qualifica de «fosc» el missatge de Joan Pau II de 1996. Així mateix, segons el portal, Schönborn havia afirmat que la teoria darwinista sosté que en l'evolució no existeix «designi [sic] intel·ligent» (paraules entre cometes atribuïdes al cardenal) i que la dita teoria és incompatible amb la fe. La notícia afirma també que, en l'article, el cardenal recorda que la condemna del neodarwinisme continua en vigor i interpreta el silenci del Papa com un suport passiu a Schönborn.

El 13 de setembre del 2006 Benet XVI va pronunciar una homilia en l'esplanada d'Isling, a Ratisbona (Alemanya), que tenia per tema el significat de la fe. Després de proclamar que el creient fa l'opció fonamental de creure en Déu, el Papa es pregunta si això és avui raonable, fent les reflexions següents: «Des de la Il·lustració, almenys una part de la ciència s'ha dedicat a cercar una explicació al món en què Déu seria innecessari». I més endavant afirma: «Què va existir primer? La Raó creadora, l'Esperit que obra tot i suscita el desenvolupament, o la Irracionalitat que, sense tota raó, produeix estranyament un cosmos ordenat matemàticament, igual com l'home i la seua raó. Aquesta última, no obstant això, no seria més que un resultat casual de l'evolució i per tant, definitivament, també desenraonat». Aquests van ser els paràgrafs que més van cridar l'atenció de la premsa.

La major part dels diaris espanyols es van fer ressò de l'homilia papal incloent en les seues pàgines una

notícia difosa per l'agència Efe amb un mateix titular, que presentava escasses variants formals: «Benet XVI afirma que la teoria de l'evolució és irracional». En algun cas, l'afirmació apareixia entre cometes, donant a entendre que eren paraules textuais del Papa. El titular era en realitat una interpretació periodística, amb intenció «sensacionalista», presentada com una reproducció literal o quasilinear del missatge del pontífex. Entre altres interpretacions, podem assenyalar la del *Diari de Tarragona* (13-9-2006), per al qual el Papa «va atacar» la teoria de l'evolució i «va arremetre» contra la ciència. *La Voz de Asturias* (13-9-2006) no esmenta en el seu titular la teoria de l'evolució i diu que «El Papa proclama que exclou Déu de l'evolució és irracional», però en el cos de la notícia s'afirma que Benet XVI va mostrar el seu «recl a exclou Déu de la teoria de l'evolució». A més, arriba a afirmar que és «difícil de discernir» si «el Papa va flirtejar [...] amb les tesis creacionistes o de disseny intel·ligent». *La Vanguardia* (13-9-2007) ofereix un tractament diferent de l'homília, destacant en el seu titular el següent: «Benet XVI acusa la ciència d'exclou Déu per superflu». En el text de la notícia afirma que «Benet XVI no va insistir en la posició eclesial sobre la teoria darwinista de l'evolució, sinó que va donar a entendre que, per als catòlics, en el procés de creació del món i de l'ésser humà és present la raó divina, no la irracionalitat.

La tesi de Benet XVI és que la raó humana, si no procedeix de la raó creadora (és a dir, divina), és el resultat casual de l'evolució i, per tant, la raó humana seria desenraonada. El Papa no va qualificar d'irracional la teoria de l'evolució –ni va emetre cap altre judici sobre ella–, sinó una raó humana que no té el seu origen en Déu. Abans de ser triat Papa, Ratzinger va exposar les seues tesis sobre evolució i creació en la lliçó *Fe en la creació i teoria de l'evolució* i en el llibre *En principi Déu va crear el cel i la terra. Reflexions sobre la creació i el pecat*. Així mateix, sota del títol de *Schöpfung und Evolution. Eine Tautung mit Papst Benedikt XVI in Castel Gandolfo* (Auburg, Sankt Ulrick Verlag, 2007) recentment s'han publicat les actes de la trobada mantinguda pel Papa amb els seus antics alumnes durant l'estiu de 2006, i en la qual van participar el cardenal Christoph Schönborn, el filòsof Robert Spaeman, el jesuïta Paul Erbrich i el president de l'Acadèmia Austríaca de la Ciència, Peter Schuster.

■ UNA POLÈMICA OBERTA

En els textos que hem analitzat (article de Fiorenzo Facchini en el diari vaticà *L'Osservatore Romano* i missatges de Joan Pau II), podem apreciar que la controvèrsia actual entre religió catòlica i evolució se centra menys que en dècades anteriors entre la doctrina de l'Església i els postulats científics de la teoria evolutiva, envers la qual l'Església manté una posició ambigua, amb matisacions i reserves (en èpoques anteriors, amb dures crítiques). L'Església és conscient dels riscos d'una teoria científica l'objecte d'estudi de la qual, l'origen de l'home, se situa en la mateixa frontera de les seues creences, i que, com que no esmenta explícitament Déu, pot ser vista com una descripció de l'univers de la qual es desprèn una concepció materialista de la vida. Des de 1859, any en què es va publicar *L'origen de les espècies* de Charles Darwin, l'Església sempre ha temut que la teoria de l'evolució contribuïra a fer-li perdre influència, poder i autoritat, i això és una clau per a entendre la seua posició sobre l'evolució.

Així mateix, es continua mantenint la controvèrsia entre la doctrina catòlica i l'evolucionisme materialista, que l'Església sempre ha condemnat. Actualment, el debat es planteja principalment com una controvèrsia entre la fe catòlica i la idea que la ciència és l'única explicació vàlida sobre l'origen de l'univers, la vida i l'home, exclouent les explicacions religioses. Segons la doctrina catòlica, la religió, des d'una perspectiva

metafísica, completa una visió global sobre els orígens, afegint a les dades científiques una dimensió transcendental de la creació i evolució. D'altra banda, pel que fa a la premsa, tant la catòlica com la laica, cal destacar les seues dificultats (falta d'especialització, condicions professionals, prejudicis?) per a oferir una informació desapassionada, objectiva, veraç i clara sobre un tema tan complex com és la relació entre ciència i religió, i específicament entre evolució i catolicisme. ☺

«CAL DESTACAR LA DIFICULTAT DE LA PREMSA PER A OFERIR UNA INFORMACIÓ DESAPASSIONADA I OBJECTIVA SOBRE CIÈNCIA I RELIGIÓ»

BIBLIOGRAFIA

- BARR, S., 2005. «The Design of Evolution». *First Things*, 156: 9-12.
 MACANDREW, A. «Life: Puppetry or Pageantry? A response to Cardinal Schönborn's attack on science». *Evolution, Design and the Catholic Church*. Disponible en línia <http://www.evolutionpages.com/Schoenborn_critique.htm>.

José Antonio Díaz Rojo. Institut d'Història de la Ciència i Documentació López Piñero (Consell Superior d'Investigacions Científiques – Universitat de València). Projecte I + D HUM2006-4730/HIST amb fons FEDER.